

Förbundet Finlands Svenska Synskadade rf. (FSS)

Lausuntopyyntönumero: VN/25888/2024

Lausunto luonnokseen hallituksen esitykseksi sosiaalihuoltolain, vanhuspalvelulain ja asiakasmaksulain muuttamisesta

Alla olevassa lausunnossa FSS nostaa esiin aika pitkälti samoja asioita, joita FSS:n edustaja ilmaisi suullisesti Vammaisfoorumin ja STM:n yhteisessä keskustelutilaisuudessa 28.5.2025. Lisäksi on todettava, että moni muukin sosiaalialan järjestö painottaa samankaltaisia näkemyksiä kuin FSS tässä lausunnossa. Korostaakseen näitä yhtäläisyyksiä FSS käyttää perustelujensa tueksi muun muassa Muistiliitto ry:n, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry:n sekä Näkövammaisten liitto ry:n lausuntoja.

Lakimuutosehdotuksesta käy ilmi, että se myös suuressa määrin tulee koskemaan vammaisia henkilöitä ja vammaispalveluja siten, että sosiaalihuoltolain palvelu- ja menettelysäännökset sovelletaan myös vammaispalveluissa. Siksi FSS ihmettelee, ettei yhtään vammaisjärjestöä ole kuultu tämän lakiluonnoksen laatimisen yhteydessä YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen edellyttämällä tavalla. Tämä menettely on yleissopimuksen vastainen.

FSS kannattaa, että teknologisten ratkaisujen käyttämisestä sosiaalihuollon palveluissa säädettäisiin uudessa 47 §:ssä esitetyllä tavalla, mutta ei varauksetta. Joitakin asioita on muutettava tai selkeytettävä. Alla on muutamia poimintoja muiden järjestöjen kannoista, joita FSS tukee.

- **Esimerkiksi Muistiliitto korostaa:**

- ”Teknologiset ratkaisut ovat jo osa sosiaalihuollon arkea [...]. Lainsäädännöllinen ohjaus on tarpeen, sillä aiempaa sääntelyä ei ole ollut.”

- **SOSTE** kyseenalaistaa kuitenkin kohdan, jossa todetaan, että:

- ”Teknologiaa on jo paljon käytössä ja sen käyttö lisääntyy. On tarpeen, että käytöstä säädetään. On kuitenkin syytä jotenkin täsmentää, mitä kaikkea teknologialla tässä tarkoitetaan.”
- ”Kohdassa 3 todetaan, että teknologisen ratkaisun käyttöönotossa ja käytössä on huolehdittava siitä, että teknologinen ratkaisu täyttää sille asetetut laatuvaatimukset, toimii tarkoitustaan vastaavalla tavalla eikä vaaranna asiakasturvallisuutta.

Koska teknologiset ratkaisut ovat yleensä sähköisiä ja esimerkiksi huonokuntoiset vanhat ihmiset kotonaan tai palveluasumisessa yhä enemmän niiden varassa, on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että asiakkaat ovat turvassa ja saavat kaiken tarvitsemansa avun myös häiriö- ja kriisitilanteissa. Esimerkiksi laajoissa sähkökatkoissa on saatava lukuisiin kotihoidon etäpalveluiden varassa oleviin ihmisiin yhteys ja varmistettava, että he saavat muun muassa lääkkeensä ja ateriansa.”

Teknologian tarkempi määrittely liittyy myös suostumukseen. **FSS:n edustaja** mainitsi Vammaisfoorumissa ja STM:n yhteisessä tilaisuudessa 28.5.2025, että on ongelmallista antaa viranomaisille mahdollisuuden ottaa käyttöön teknisiä ratkaisuja sosiaalihuollon asiakkaan vastustuksesta huolimatta, jos ammattilainen kuitenkin kokee, että tarjottavissa oleva teknologia soveltuu asiakkaan palveluihin.

- **SOSTE:n lausunto korostaa myös määrittelyn tärkeyttä.**
 - ”Tarkoittaako yllä lainattu kirjaus, että esimerkiksi kotihoidon asukkaan olisi vastoin tahtoaan otettava käyttöön tabletti yhteydenpitona kotihoitoon ja päiväkeskustoiminnan tarjoajana? [...] Toisaalta esimerkiksi ympärivuorokautisessa hoivassa on yleisesti käytössä erilaista teknologiaa, joka vastaa vaikkapa terveydenhuollossa käytettäviä laitteita. Ei ole järkevää eikä mahdollistakaan, että sen käyttöön vaadittaisiin kaikkien asukkaiden suostumus. Olisi tästäkin näkökulmasta tarpeen tarkentaa, miten teknologia tässä lakiesityksessä määritellään. [...] Sosiaalihuollon palveluihin olisi kehitettävä sitovaa hoivatahtoa, jossa ihminen voisi ottaa ennalta kantaa erilaisiin hoivaratkaisuihin, muun muassa olemiseen kameravalvonnan kohteena. [...] Kun teknologiaa otetaan käyttöön, on varmistettava, ettei se loukkaa käyttäjän ihmisarvoa ja perusoikeuksia, kuten itsemääräämisoikeutta ja yksityisyyden suojaa. On toivottavaa, että asiakkaalta saataisiin tietoinen suostumus teknologian käyttöön ja hänellä olisi myös oikeus kieltäytyä sen käytöstä. Teknologian käytössä olisi oltava valinnanvapaus ja käyttöönoton pitäisi olla vapaaehtoista.”
- **Ensisijaisesti FSS ei tue ratkaisua**, jossa teknisiä ratkaisuja otetaan käyttöön sosiaalihuollon palveluissa **ilman asiakkaan suostumusta**, vaan toiveena on, että palvelun toteuttamistavasta päästään yhteisymmärrykseen asiakkaan kanssa. Keinojen valinnanvapauteen ja vapaaehtoisuuteen pitää pyrkiä.
- **Toisena vaihtoehtona** on mahdollistaa teknologisen ratkaisun käyttöönotto ilman suostumusta, mutta silloin pitää lain tasolla tai ainakin hallituksen esityksen

perusteluissa määrittää entistä tarkemmin: selvitysvelvollisuuden laatu ja ehdot; ammattihenkilön vaatimukset; sekä mitä teknologialla tarkoitetaan.

- **FSS** korostaa etenkin **ammattihenkilön vaatimusten merkitystä**. Eri asiakasryhmillä on erilaisia tarpeita, jotka korostuvat monivammaisilla henkilöillä, esimerkiksi kuurosokeilla ja vaikeasti näkövammaisilla henkilöillä. Esimerkiksi yksinasuvan vaikeasti näkövammaisen henkilön voi olla vaikeaa käyttää teknistä ratkaisua, jos häntä ei opasteta riittävän hyvin teknologisen ratkaisun käytössä, esim. missä hänen pitää seisoa, jotta hänen koko vartalonsa näkyy ammattihenkilölle kameran toisessa päädyssä. Tästä syystä sosiaalihuollon ammattihenkilöllä täytyy olla riittävää osaamista, jotta uudet ratkaisut kotona ovat näkövammaiselle henkilölle hyödyksi ja järkeviä. **Esteettömyys- ja saavutettavuusnäkökulmat** on syytä huomioida tarkasti.
- läkkäällä henkilöllä voi lisäksi olla kognitiivisia haasteita heikentyneen kuulon ja näkövammaisuuden ohella. Koska nämä ryhmät tarvitsevat erilaisia palveluita ja apuvälineitä arkisiin askareisiin, niiden erityistarpeet korostuvat entisestään tilanteessa, jossa halutaan tuoda uusia teknologisia ratkaisuja palveluasumiseen ja kotihoitoon. Siksi lakiehdotuksessa on erityisen selvästi määriteltävä vaatimus, jonka mukaan palvelukokonaisuuden **kokonaisarvioinnissa on otettava huomioon**:
 - Kaikki asiakkaan saamat sosiaali- ja terveystalvelut sekä
 - Muut elämäntilanteeseen vaikuttavat seikat.
- Uusien teknologisten ratkaisujen käyttöönotossa sosiaalipalvelujen suunnittelussa on huomioitava **suhteellisuusperiaate**. Jatkuva valvonta päiväsaikaan ei ole hyväksyttävää - palvelut on järjestettävä ensisijaisesti muilla kuin valvontatoimenpiteillä. Myös yöaikaan tulisi tähdätä ensisijaisesti asiakaskohtaisiin teknologisiin ratkaisuihin. Pääsääntönä pitäisi olla, että teknistä valvontaa ei saisi käyttää sosiaalihuollon yksiköiden yhteisissä tiloissa. Ympäri vuorokautisen hoivan osalta tilanne on monimutkaisempi. Valvonta voi olla tarpeen, mutta keinoista ja hyväksyttävistä toteuttamistavoista on säädettävä tarkasti lailla.
- Näin vältetään liiallinen puuttuminen asiakkaiden yksityisyyden suojaan. Näihin olosuhteisiin on syytä kiinnittää huomiota, sillä **SOSTE** korostaa, että ”teknisen valvonnan käyttö sosiaalihuollon yksiköiden yhteistiloissa sisältää jo nyt monia epäselviä ja perusoikeuksia vaarantavia kysymyksiä.”

- **SOSTE ja Muistiliitto** nostavat esiin samankaltaisia ajatuksia kuin **FSS:n** edellä esittämät kannat.

Ammatillinen osaaminen korostuu, kun ehdotuksen mukaan on mahdollista soveltaa teknologisia ratkaisuja myös ilman asiakkaan suostumusta – ja vaikka suostumus lisättäisiin ehdottomaksi vaatimukseksi, mitä FSS kannattaa, teknologian lisääntynyt käyttö vaatii joka tapauksessa enemmän osaamista sosiaalihuollon ammattilaisilta kuin ennen. Näin ollen on tarpeen, että sosiaalityöntekijä, ei sosionomi (AMK tai ylempi AMK), vastaa hoidontarpeen arvioinnista ja osallistuu henkilökohtaisesti selvitysprosessiin.

Teknologiset ratkaisut ja apuvälineet eri vammaisten henkilöiden osalta voivat vaihdella aika paljon riippuen toimintarajoitteesta tai -rajoitteista, sairaudesta ja yksilöllisistä tarpeista. Siksi olisi tärkeää painottaa, että sosiaalityöntekijän, joka tekee päätöksen sosiaalihuollon asiakkaan kyvystä käyttää teknologisia ratkaisuja, pitää olla **perehtynyt nimenomaan asiakkaan erityistarpeisiin**. Jos sellainen sosiaalityöntekijä ei ole silloin paikalla tai käytettävissä, täytyisi säätää velvollisuudesta konsultoida toista henkilöä, jolla on parempaa ammatillista tai tietoteknistä osaamista.

- Esimerkiksi iäkkäämmällä näkövammaisella voi **olla myös muita toimintarajoitteita**, kuten tasapaino-ongelmia, heikentynyt kognitiivinen ja käsien toiminta, kuulo-ongelmia yms. Erityisosaamisen ohella sosiaalityöntekijältä tulee edellyttää, että hänellä on riittävää kykyä hahmottaa sosiaali- ja terveyspalvelujen **kokonaisuutta**. Koska digipalveluja hyödynnetään etenkin terveydenhuollossa, täytyisi ottaa huomioon, että vammaiselle henkilölle tarjotaan riittävästi henkilökohtaista kanssakäymistä ammattilaisten kanssa. Jonkinlainen ”**digitakuu**” pitäisi lisätä lainsäädäntöön tai ainakin hallituksen esityksen perusteluihin. Digipalvelut voivat toimia **täydennyspalveluna, mutta ne eivät saa muodostaa suurinta osaa** sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista.¹ Velvollisuus ottaa kokonaisuus huomioon korostuu nyt erityisen vahvasti, kun vammaisiin henkilöihin vaikuttavia muutoksia säästö- sekä muista syistä toteutetaan nopealla aikataululla.
- **Ammattivaatimusten rooli ja merkitys on syytä korostaa nyt erityisen tarkasti.** Toisaalta siksi, että teknologisten ratkaisujen käytön harkinta palvelusuunnittelun yhteydessä vaatii syvällistä osaamista. Toisaalta siksi, että sosiaalityöntekijöiden rooli sosiaalihuollon suunnittelu- ja päätöksentekoprosessissa on vähentynyt viime vuosina. Sosiaalityöntekijöiden kelpoisuusvaatimukset ovat jo nyt

¹ <https://sfp.fi/artiklar/wickstrom-de-aldre-bor-tryggas-fysiska-tjanster/> Esimerkiksi RKP ja erityisesti kansanedustaja Henrik Wickström on ehdottanut digitakuuta. Katso myös <https://sfp.fi/artiklar/wickstrom-de-aldre-bor-tryggas-fysiska-tjanster/> ja <https://sfp.fi/riksdagsgruppens-innehall/en-senior-ar-mer-vard-an-en-pekplatta/>.

tilapäisesti alennetut, ja vaikka sosiaalityöntekijöistä ei enää ole pulaa, niin tilapäinen lainmuutos on silti vielä voimassa. Nykyään ei ole epätavallista, että varsinkin sosiaalityöntekijä mutta myös ylemmän AMK-tutkinnon suorittanut sosionomi on työtön. On myös tapauksia, joissa asiakasohjausryhmillä on ollut liian paljon valtaa suhteessa sosiaalityöntekijän päätöksentekoon tai joissa sosionomi on käytännössä tehnyt päätökset ja sen jälkeen hakenut leiman henkilöltä, jolla on ollut riittävä kelpoisuus siihen.

- **Uudet organisaatorakenteiden muutokset** monilla hyvinvointialueilla, jotka on toteutettu vammaispalvelulain astuttua voimaan, kertovat myös, että sosiaalityöntekijän sijaan aiotaan (säästö- tai muista syistä) käyttää ”asiakasohjaajaa” tai ”palveluohjaajaa” vaikkapa iäkkäiden palveluissa (**Etelä-Pohjamaan hyvinvointialue** ehdottaa esimerkiksi tällaisen rakenteen). Käytännössä tämä henkilö voisi olla sosionomi, terveydenhoitaja tai joku muu ammattihenkilö. **FSS:n** mielestä iäkkäiden sosiaalihuollon asiakasohjauksessa (viitaten nyt Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen organisaatiomuutokseen) pitää ehdottomasti olla sosiaalityöntekijä, etenkin jos nyt kyseessä oleva lakiehdotus toteutuu. Heillä on enemmän lakitieteellistä koulutusta, jota tarvitaan vaikeiden ja monitulkintaisten lakien soveltamisessa.
- **MLL** esittää myös samalla tavoin huolensa siitä, ”että HE-luonnoksessa 39 §:ään (asiakassuunnitelma) ehdotettu uusi momentti ohjaa ajatusta liaksi siihen suuntaan, että lähtökohtana on, että asiakkaan palvelutarpeisiin vastataan teknologisilla ratkaisuilla. Säännöksessä tulee selkeästi ilmaista, että asiaa voidaan arvioida, mutta lähtökohta palveluiden järjestämisen tavassa on aina lapsen edun ja asiakkaan edun mukainen. Kyse on siis ’soveltuvien osien’ teknologisilla ratkaisuilla asiakkaan palvelutarpeisiin vastaamisesta.”
- On myös syytä varmistaa huolellisesti, että asiakas ymmärtää ja hyväksyy valitun palveluratkaisun. Itsemääräämisoikeuden ja asiakkaan tahdon merkityksiin on myös syytä kiinnittää tarkkaa huomiota – niitä tulee kunnioittaa sosiaalipalveluiden suunnittelussa, arvioinnissa ja toteutuksessa. Lisäksi on varmistettava, että asiakas todellisuudessa osaa ja uskaltaa yksin ilman sosiaalityöntekijän läsnäoloa käyttää ehdotettua tai valittua teknologista ratkaisua ja saa tarvittavaa ohjausta ja neuvontaa.
- Lisäksi on korostettava, ettei sosiaalihuollon asiakkaan kykyä ja tahtoa käyttää etäpalveluita tule kuitenkaan selvittää vain palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä sosiaalihuoltolain 36 §:n perusteella ja asiakassuunnitelmaa laatiessa niin kuin sosiaalihuoltolaki 39 §:ssä määritellään. On huolestuttavaa, että Sosiaalihuoltolain 4 § mainitaan vain kerran luonnoksessa ja vain

sosiaalihuoltolain säännösten esittelyn yhteydessä (esim. sivu 7). Sama koskee vammaispalvelulain 4 §:ää ja Vanhuspalvelulain asiakassuunnitelmaa koskevaa 16 §:ää. Ylipäätään on todettava, että ehdotetussa esitysluonnoksessa asiakkaan mahdollisuudet vaikuttaa teknologisten ratkaisujen käyttöön osana palveluitaan ovat riittämättömät.

- Katso esimerkiksi **Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Soccan, Muistiliiton** ja **Suomen Reumaliitto ry:n** kommentit osallisuudesta ja itsemääräämisoikeudesta.
- Katso myös **Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry:n** ja **Avien yhteinen lausunto** ammattihenkilöiden osaamisen tärkeydestä asiakkaiden itsemääräämisoikeuden toteuttamiseksi.
- **Katso kuitenkin erityisesti oikeuskanslerinviraston** ("jää kuitenkin jossain määrin epäselväksi, mitä itsemääräämisoikeus tässä yhteydessä tarkoittaa"), **oikeusministeriön** ("jättävät kaikkiaan epäselväksi, mikä merkitys asiakkaan itsemääräämisoikeudella olisi teknologisten ratkaisujen käyttämisestä päättämisessä") sekä **VANE:n** ("ei arvioida vastaavasti itsemääräämisoikeuden merkitystä sille, missä määrin asiakkaalla voisi olla mahdollisuus ja oikeus valita muu kuin teknologisella ratkaisulla toteutettava palvelu") huomiot sääntelyn avoimuudesta sekä rajoitustoimenpiteiden riittämättömästä täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta.
- Itsemääräämisoikeuden merkitys korostuu vahvasti myös **Näkövammaisten liitto ry:n** lausunnossa.
 - "ei arvioida lainkaan riittävästi luonnoksen ehdotuksia asiakkaan itsemääräämisoikeuden näkökulmasta [...] tarkastellaan itsemääräämisoikeutta vain puolittain [...] ei mahdollistaisi sitä, että asiakkaalla olisi mahdollisuus käyttää itsemääräämisoikeuttaan [...] siihen, että hän valitsee muun kuin teknologisen ratkaisun avulla toteutetun palvelun. [...] arviot siitä, [...] ettei ehdotettu sääntely vaikuttaisi asiakkaan oikeuteen saada sosiaalipalvelua, ei vaikuta paikkansapitävältä. [...] teknologian käyttö [...] itsemääräämisoikeutta rajoittavana, ja jopa rajoitustoimiin rinnastettavana asiana [...] viimesijaisena keinona ja sen käyttöä tarkkarajaisesti ja täsmällisesti säädellen."

- Lakiehdotuksessa tulee myös käydä selkeästi ilmi, että myös palvelutarpeen arvioinnin ja sen täydentävän palvelusuunnitelman jälkeen teknologian käyttöedellytykset on arvioitava riittävän usein, **esimerkiksi neljännesvuosittain**. Vähintään vuosittainen arviointi ei riitä turvaamaan asiakkaan **itsemääräämisoikeutta, osallisuutta ja oikeutta tarkoituksenmukaisiin palveluihin**. Monella sosiaalihuollon asiakkaalla on kuitenkin toimintakykyä heikentävä sairaus, jonka etenemistähtia on vaikea arvioida ennakolta.
 - Esimerkiksi näkövammaisen henkilön kyky käyttää tiettyä teknologista ratkaisua voi melko nopeasti muuttua – ero muutamassa kuukaudessa voi jo olla merkittävä. Näkövammaisen tarvitsee usein arkisten asioidensa hoitamiseen monia teknisiä apuvälineitä, esim. elektro-optiset apuvälineet sekä suurennus- ja ruudunlukuohjelmia. Jos näkö heikkenee entisestään, henkilö ei enää välttämättä pärjää tietokoneen näytön kanssa, ellei hänelle tarjota uudempia tai kehittyneimpiä teknologisia apuvälineitä. Näin ollen on syytä perehtyä tarkasti myös siihen, millaisia teknologisia ratkaisuja näkövammaisen ”työkalupakkiin” voidaan vielä lisätä.
 - Ensinnäkin täytyy ottaa huomioon, että jatkuva teknologian käyttö voi olla raskauttavaa. Toiseksi pitää tarjota riittävästi eri vaihtoehtoisia keinoja, jotka soveltuvat ja vastaavat asiakkaan tarpeisiin mahdollisimman hyvin. Kolmanneksi on otettava huomioon teknologisten ratkaisujen turvallisuus ja käytettävyys. Neljänneksi pitää huomioida, että iäkkäällä henkilöllä, jolla on näkövamma ja/tai muu vamma, voi olla vaikeuksia käyttää tai omaksua uutta teknologiaa, kuten lääkeautomaatteja ja etäseurantalaitteita.
 - Lisäksi monet iäkkäämmät näkövammaiset ovat esimerkiksi kertoneet, että viranomaisiin soittaessa on vaikeaa valita eri näppäinten välillä, kun pitää valita kieli, palvelu yms. Siksi ääniohjauksen käyttö on syytä harkita, kun mietitään tietoteknisiä ja muita teknologisia ratkaisuja kotona. Puhelimen ja tietokoneen lisälaitteet, jotka helpottavat laitteiden käyttöä ääniohjauksella tai muilla painikkeilla, tekevät monet toiminnot mahdollisiksi kotona tai ainakin helpottavat arkisia askareita.
 - Henkilön mahdollisuudet ja kyky ymmärtää ja käyttää teknologiaa täytyy arvioida realistisesti. Lisäksi on otettava huomioon henkilön aiemmat kirjalliset ja muulla tavoin ilmaistut hoivatoiveet, jos muisti huononee tai kognitiivinen toimintakyky heikkenee iän myötä. Tämä on erityisen tärkeää varsinkin tilanteessa, jossa asiakas ei sairauden, iän tai muun vastaavan syyn vuoksi enää kykene osallistumaan päätöksentekoon. Silloin asiakkaan

toimintakykyisenä ilmaisemat toiveet ja näkemykset on arvioitava yhdessä asiakkaan nykyisen tahtotilanteen kanssa, mikäli sosiaalihuollon ammattilainen pystyy selvittämään asiakkaan hoitotahtoa yhteistyössä omaisten tai edustajan kanssa.

- Voi olla tilanteita, joissa sosiaalityöntekijä, joka selvittää henkilön kykyä ymmärtää ja käyttää teknologiaa, ei kiireen vuoksi ehdi tarpeeksi syvällisesti perehtyä sosiaalihuollon asiakkaan tilanteeseen.
- Voi myös tulla vastaan tilanteita, joissa ammattilainen, jonka tehtävänä on toteuttaa tietotekniset ratkaisut asiakkaan kotona ja perehdyttää asiakasta teknologian käyttöön, ei osaa ruotsia tyydyttävällä tasolla - huono ruotsin kielen taito on jo arkipäivää kotihoidon palveluissa ja palvelukodeissa. ”Kielimuuri” yhdistettynä riittämättömään ymmärrykseen vammaisen henkilön yksilöllisistä tarpeista voi olla kohtalokas yhdistelmä. Riskinä on, että asiakas ei uskalla sanoa ääneen, ettei ymmärrä tai osaa.
- Sosiaalihuoltolain 47 §:n yksityiskohtaisista perusteluista käy ilmi, että lähtökohtana on teknologisten ratkaisujen ensisijainen käyttö. Tällaista logiikkaa ei kuitenkaan sovelleta sosiaalihuollon muihin täytäntöönpanomuotoihin mikä viittaa siihen, että lakiehdotus siten epäsuorasti suosii teknologiaratkaisuja tarjoavia palveluntuottajia tai täytäntöönpanotapoja. Tämä on korjattava siten, että lähtökohta on sama kaikissa täytäntöönpanomuodoissa. Vastaavasti lakiehdotuksessa korostetaan, että suostumusta ei tarvita asiakasprosessissa, mikä ei täysin pidä paikkaansa, koska omaishoitoa varten suostumus vaaditaan. Tämä on toinen seikka, joka on täsmennettävä lakiehdotuksessa, jotta se ei sisällä suoraan virheellisyyksiä.
- Sosiaalihuoltolain 47 §:n yksityiskohtaisia perusteluja tulee muuttaa vastaamaan lakiehdotuksen kirjauksia siitä, että teknologiset ratkaisut eivät voi kokonaan korvata fyysisiä täytäntöönpanomuotoja. Perusteluihin on lisättävä, että lähtökohtana eivät ole teknologiset ratkaisut, ja että myös niiden käyttö on perusteltava, eikä pelkästään toisinpäin kuten nyt.
- **FSS** on yllättynyt siitä, että vanhuspalvelulain 16 §:ää ei muuteta tämän lakimuutoksen yhteydessä, vaan edelleen säilyy hämmennys, jonka aiheuttaa viittaus asiakaslain palveluprosessiin sosiaalihuoltolain sijaan, vaikka sosiaalihuoltolaki sitookin vanhuspalveluja. Säännös on siten korjattava niin, että se viittaa jatkossa sosiaalihuoltolain 39 §:ään, mikä vahvistaisi myös sitä, että vanhuspalvelut ovat pääasiassa sosiaalipalveluja ja niiden tulee noudattaa sosiaalihuoltolain prosesseja.

- **FSS** on samaa mieltä myös seuraavasta **Muistiliiton** ehdotuksesta, kuitenkin muutamilla pienillä lisäyksillä (katso lihavoitu teksti):
 - ([...] esittää), ”että säännöskohtaisissa perusteluissa todettaisiin erityisesti iäkkäiden henkilöiden kohdalla tarve arvioida huolellisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen kokonaisuutta (vanhuspalvelulain 16 § 2 mom.), jotta inhimillinen kohtaaminen ja sosiaalinen kanssakäyminen voivat toteutua ihmisarvoisesti. Sosiaali- ja terveyspalvelujen tulee muodostaa asiakkaan kannalta tarkoituksenmukainen ja toimiva kokonaisuus. Muistisairaana **[ja iäkkään vammaisen henkilön]** sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen kotihoidon fyysisillä kohtaamisilla voi olla asiakkaan kannalta erittäin merkityksellistä, eikä etäkäynti korvaa inhimillistä vuorovaikutusta.” **Pitää taata sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaille digitakuu. Teknologia voi täydentää, mutta ei korvata tai muodostaa suurinta osaa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden palveluista.**
 - **Osalla FSS:n jäsenistä** on positiivisia kokemuksia digitaalisista ryhmätapaamisista, mutta toiset eivät joko halua ollenkaan käyttää digitaalisia palveluita tai eivät avuitta tiedä, miten osallistua netin kautta järjestettäviin tapaamisiin. Monen iäkkään näkövammaisen on vaikea lähteä kotoa, ja siksi nämä verkkotapaamiset tuovat merkittävän sosiaalisen lisän **joidenkin** jäsentemme arkeen esimerkiksi vähentämällä yksinäisyyttä ja parantamalla kokonaishyvintä. Toinen asia on sitten tapaamiset sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kanssa. Osalla jäsenistämme on vain muutamia fyysisiä kontakteja viikossa, ja siksi **FSS** kokee, että on **erityisen tärkeää säätää digitakuusta.**

Lopuksi voi todeta, että tämän lain vaikutukset **pitää arvioida yhteydessä** muihin ajankohtaisiin säädösvalmisteluihin ja kehittämishakkeisiin, jotka vaikuttavat vammaisten ihmisten elämään suorasti tai epäsuorasti. Näihin valmisteluihin ja hankkeisiin kuuluu erityisesti vammaispalvelulain säätäminen ja myöhempi soveltamisalan tarkennus, joka on vielä keskeneräinen. Vammaispalvelulain lisäksi on huomioitava muun muassa luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle ambulanssikuljetusten ja ensihoitopalveluun sisältyvien kuljetusten järjestämis- ja rahoitusvastuun uudistamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksumuutoksia koskevaksi lainsäädännöksi.

On myös syytä painottaa, että lainsäätäjän on varmistettava, että sosiaalihuoltolain ja vanhuspalvelulain muutosehdotukset eivät johda tilanteeseen, jossa teknologia nähdään hyvinvointialueilla vain tai ensisijaisesti kustannusten vähentämisen keinona. Teknologiset ratkaisut voivat parantaa joidenkin, muttei kaikkien sosiaalihuollon

asiakkaiden elämää. Yksinäisyyden, josta kärsii moni iäkäs ja vammainen henkilö, aiheuttamat terveydelliset haitat eivät saa missään nimessä aliarvioida. Pitkällä aikavälillä nämä haitat tulevat maksamaan paljon enemmän kuin teknologian kaavamainen käyttö yleisratkaisuna budjettivajeen korjaamiseen.

- **SOSTE** korostaa ytimekkäästi ja painokkaasti, että teknologian käyttö säästöt mielessä ei saa ”johtaa siihen, että asiakasta tai asukasta painostetaan hyväksymään teknologiaa osaksi hoitoaan. Sosiaalipalveluiden asiakkaiden voi olla vaikeaa vastustaa henkilökunnan esityksiä. Esimerkiksi vanhat ihmiset ovat usein nöyriä ja kuuliaisista suhteissa viranomaisiin ja työntekijöihin. Kyseessä on epätasainen valtasuhde.”
- **Myös MLL** painottaa, että ”lähtökohta tulee olla asiakkaan tarpeessa ja hyödyssä. Teknologia ei voi säästötoimenpiteenä korvata kasvokkaisia palveluita eikä esimerkiksi lasten osalta aikuisen läsnäoloa. [...] teknologisten ratkaisujen käytön tulee olla lapsen edun näkökulmasta perusteltua.”
- **FSS on näistä asioista samaa mieltä.**

Lakiehdotuksessa piilee myös riski siitä, että teknologia aletaan enenevässä määrin käyttää myös niin sanottuna yleiskeinona hyvinvointialueiden säästötoimenpiteistä johtuvan henkilöstö- ja resurssipulan ratkaisemiseksi.

Lausuntopyynnön taustatietojen mukaan:

- ”Teknologian hyödyntämistä sosiaalihuollon palveluissa voidaan lisätä huomioiden asiakkaan tarve. Esimerkiksi kotihoidon etäkäyntejä lisäämällä voidaan säästää 16,2 miljoonaa euroa.”

”Laissa säädettäisiin asiakasmaksun perimisestä niissä tilanteissa, kun asiakkaan kiireelliseen avun tarpeeseen vastattaisiin käyttäen sosiaalihuoltolain 47 §:ssä tarkoitettua teknologista ratkaisua. Muutoksen tarkoituksena on mahdollistaa asiakasmaksun periminen turva- ja auttamispalvelun toteuttamisesta osana kotihoitoa.”

Tämä olisi ainakin helppo tapa säästää rahaa kahdessa mielessä. **Ensimmäkin** olisi mahdollista kerätä rahavaroja asiakasmaksujen muodossa – koska henkilökohtainen apu on usein halvempi vaihtoehto kuin kotihoito, ainoa peruste henkilökohtaisesta avusta luopumiselle olisi rahoituksen lisääminen mahdollisten asiakasmaksujen muodossa. **Toiseksi** kotihoidon voisi ainakin osittain toteuttaa etäpalveluja tarjoamalla myös muissa tapauksissa kuin pelkästään työiän ylittäneiden iäkkäiden turva- ja auttamispalvelujen toteuttamisessa osana kotihoitoa”. Missä kulkee raja teknologian järkevän hyödyntämisen ja liiallisen säästöfokuksen välillä? Teknologiaa ei saa ottaa käyttöön osana sosiaalipalveluja asiakkaan hyötyjä ja palvelun laatua korostamalla, jos

todellinen tavoite on palveluiden tehostaminen ja säästäminen pienenevien palkka- ja matkustuskustannusten muodossa, varsinkin jos asiakkaan itsemääräämisoikeuden todellinen merkitys palvelutarpeen arvioinnissa ja palvelusuunnitelman laatimisessa jää avoimeksi.

Muun muassa SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys ry, Suomen Reumaliitto ry, Suomen Kuurosokeat ry, Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Socca sekä Näkövammaisten liitto ry tuovat esiin tähän läheisesti liittyviä huolia ja kritiikkiä.

SOSTE:

- ”Lakiesityksen sävy on voimakkaasti teknologian käyttöä edistävä ja sen käytöllä säästöjä hakeva. [...]: Kustannusten hillintä määrittää kaiken kehittämisen. Siksi kehitetään digitaalisia palveluita. Ihmisen pitäisi olla keskiössä [...] kun sosiaalihuollon palveluita kehitetään, mutta teknologioiden ”kohteiden”, sosiaalihuollon asiakkaiden näkökulmia ei juuri tuoda esiin.”

Suomen Reumaliitto ry:

- ”ei pidä kannatettavana, että asiakasmaksulain 10 e §:ään lisättäisiin uusi momentti, jonka nojalla turva-avustamispalvelun toteuttamisesta osana kotihoitoa voidaan periä erillinen maksu. Turva-avustamispalvelut liittyvät usein kiireellisiin ja ennakoimattomiin tilanteisiin [...]. Tällaisesta palvelusta perittävä lisämaksu voi vaarantaa yhdenvertaisuuden ja heikentää palvelujen saavutettavuutta erityisesti pienituloisten tai haavoittuvassa asemassa olevien kohdalla.” [...] voi vaarantaa asiakkaan turvallisuutta ja johtaa lopulta suurempiin kustannuksiin esimerkiksi sairaalahoitojen muodossa. [...] turva-avustamispalvelujen tulisi olla maksuttomia osana kotihoidon kokonaisuutta.”

Suomen Kuurosokeat ry

- ”Vammaiset ovat usein pienituloisia ja asiakasmaksut voivat johtaa tilanteeseen, ettei pienituloinen asiakas käytä lainkaan palveluja varsinkin, jos niiden käyttökäsi koetaan haastavaksi [...]. Teknologian käyttöä ei myöskään tulisi ylimitoittaa tarpeeseen nähden.”

Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Socca

- ”Teknologian käyttöä ei myöskään tulisi ylimitoittaa tarpeeseen nähden.”

Näkövammaisten liitto ry

- ”mutta samalla kuitenkin ehdotetaan teknologian käytön vapauttama henkilöstöresurssi leikattavan pois henkilöstöä vähentämällä*). Tällöin ei jää

mitään asiakkaiden tarpeiden mukaan kohdennettavaa resurssia, vaan esitysluonnos typistyy pelkäksi säästölaiksi.”

Lopuksi FSS haluaa vielä kerran korostaa kieliosaamisen tärkeyttä. Viranomaisten ruotsin kielen käytössä sosiaalihuollossa ja hyvinvointialueilla ylipäättään on valitettavan puutteellista.

On havaittavissa, että lainvalmistelu on ollut aikapaineessa, sillä siinä esiintyy useita virheellisyyksiä ja väitteitä, muun muassa viittaus sosiaalihuoltolain 8 ja 9 §:ään, jotka todellisuudessa ovat asiakaslain 8 ja 9 §. Tämä on esitetty 47 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Lakiehdotuksesta ilmenee, että siinä on piilevä tarkoitus siirtää vammaisia henkilöitä yksilöllisistä palveluista, joissa on vahva itsemääräämisoikeus, yleisiin palveluihin, joissa on heikompi itsemääräämisoikeus ja jotka ovat maksullisia, esimerkiksi henkilökohtaisesta avusta kotihoitoon. Tämä tarkoittaa, että nämä henkilöt eivät enää voi olla ansiotyössä.

Helsinki, 6.6.2025

Förbundet Finlands Svenska Synskadade (FSS)

Asiantuntijat:

Anton Gärkman

Ulrika Krook